

Henel, Wojciech / Kozłowski, Jan

Zebrania naukowe Zakładu Historii Organizacji Nauki

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 34/2, 395-397

1989

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wyjechało do Pragi aż 14 polskich językoznawców i to nie tylko dla utrzymywania kontaktów naukowych, ale i w celu wzięcia udziału w sędach konkursowych, jak np. profesorowie: Jan Janusz, Jan Karłowicz czy Edward Klich. Dr H. Horodyską zainteresowała także postać językoznawcy Romana Zawilińskiego i jego korespondencja z uczonymi czeskimi, o której referent wspominał w czasie swojego wystąpienia. Dr L. Gruszczyński — odpowiadając dyskutantce — wyjaśnił, iż R. Zawiliński nigdy nie pracował na Uniwersytecie Jagiellońskim i był wyłącznie profesorem gimnazjalnym w Tarnowie oraz w Nowym Sączu.

Z kolei dr Franciszek Bronowski nawiązał do głównego nurtu dyskusji zaznaczając, że rozprawa winna uwzględnić aspekt syntetyzujący, aby ukazać rangę kontaktów polsko-czeskich na przełomie XIX/XX w. Należy bowiem wziąć pod uwagę to, że naukowe ośrodki czeskie były w tamtym okresie bardzo prężne co do reprezentowanego przez siebie poziomu wiedzy oraz pod względem oddziaływania na inne tereny; nie jest np. przypadkowe masowe studiowanie medycyny przez młodzież z Petersburga właśnie w Pradze. Zdaniem dyskutanta referent powinien zorientować się, jakie kierunki uniwersyteckie w stolicy Czech miały największe powodzenie wśród cudzoziemców (szczególnie wśród Polaków). Dr F. Bronowski zwrócił również uwagę zebranych na problem nacjonalizmów — bardzo żywych w okresie interesującym referenta.

Opinię dyskutanta w tej kwestii poparła mgr W. Grębecka, która zauważyła, iż niektórzy uczeni polscy i czescy konsekwentnie obstawali przy swoich racjach narodowych, jednak gdy zajmowali się własną tematyką naukowo-badawczą, potrafili odkładać na bok te uprzedzenia, by móc nadal nawiązywać i utrzymywać korzystne dla siebie kontakty; tak postępował np. słynny polski prawnik Oswald Balzer.

Zabierając głos na zakończenie dyskusji dr L. Gruszczyński, dziękując za wiele cennych uwag i spostrzeżeń, podkreślił, iż wykorzystał w pełni wszystkie materiały źródłowe z zakresu opracowywanego przez siebie tematu, które znajdują się w Polsce. Z przyczyn od siebie niezależnych nie mógł natomiast zbadać materiałów z Archiwum Uniwersytetu im. Karola w Pradze. Jako materiał uzupełniający referent wykorzystał kilka najpoważniejszych czasopism, tj. krakowski „Czas”, „Bibliotekę Warszawską”, warszawskie „Ateneum” oraz „Kraj” wydawany po polsku w Petersburgu.

Podsumowując dyskusję prof. I. Stasiewicz-Jasiukowa stwierdziła, że tekst jest źródłowo cenny i dobrze skonstruowany; ponadto referentowi należą się słowa uznania za interesujące i komunikatywne przedstawienie tematu.

Mariusz Affek
(Warszawa)

ZEBRANIA NAUKOWE ZAKŁADU HISTORII ORGANIZACJI NAUKI

1.

W dniu 19 grudnia 1988 r. odbyło się posiedzenie Zakładu Historii Organizacji Nauki IHOiT PAN. Tematem zebrania był referat dra Eugeniusza Tomaszewskiego *Propozycje do założeń polityki naukowej do roku 2000 i na lata następne*.

W pierwszej części wystąpienia autor przedstawił propozycje zawarte w referacie XIV Zespołu Problemowego III Kongresu Nauki Polskiej pt. *Założenia*

polityki naukowej i technicznej do roku 2000 („Nauka Polska” 1986 nr 3-4, s. 363-391). Następnie propozycje powyższe zostały dopełnione lub skonfrontowane z koncepcjami rozszanymi w pracach pozostałych piętnastu zespołów programowych kongresu (opublikowanymi w tymże numerze „Nauki Polskiej”). W części końcowej autor przedstawił własne propozycje. Zbyt wąskiej, technicystycznej wizji kształtowania perspektywicznej polityki naukowej, opracowanej przez XIV Zespół, przeciwstawione zostało spojrzenie szersze, doceniające bardziej potrzebę rozwoju pozostałych gałęzi nauki, jak również powiązania jej z innymi działami kultury. Referat wywołał dyskusję, rozpoczętą wypowiedzią prof. Bohdana Jaczewskiego na temat integracyjnej roli nauki i konieczności niwelowania tak technicystycznego jej ujmowania. Doc. Barbara Kuźnicka mówiła o dużym zapotrzebowaniu społecznym w dziedzinie upowszechniania historii nauki i potrzebie tworzenia interdyscyplinarnych zespołów badawczych. Prof. Tadeusz Bieńkowski zapowiedział możliwość wprowadzenia przez „Kwartalnik” nowego działu, zatytułowanego *Miejsce historii nauki w naukach humanistycznych*.

Wojciech Henel
(Warszawa)

2.

Na zebraniu w Zakładzie Historii Organizacji Nauki PAN dn. 24 stycznia 1989 r. dr Piotr Hübner zapoznał słuchaczy z fragmentem swej rozprawy nt. formowania się nauk społecznych w Polsce. Głównym problemem bliskiej ukończenia pracy jest kwestia, „czym realnie są nauki społeczne, w jakich okolicznościach i w jaki sposób się uformowały, jaką mają wspólną nadbudowę”. W odczytanym fragmencie poruszył referent takie zagadnienia, jak integracji i dyferencjacji dyscyplin naukowych, zasad podziału i klasyfikacji nauk, specjalizacji uczonych, miejsca poszczególnych dyscyplin w strukturach szkolnictwa wyższego — w okresie dwudziestolecia międzywojennego i w pierwszym dziesięcioleciu PRL. Referat pokazywał proces emancypacji nauk humanistycznych w latach międzywojennych oraz ich degradacji w epoce stalinowskiej.

W dyskusji S. Amsterdamski zwrócił uwagę, że omówione przez referenta zjawiska narodzin nowych gałęzi nauk i zmian w hierarchii dyscyplin miały w Polsce dwa różne uwarunkowania: 1) ogólnoświatowe trendy w nauce, które prowadziły do wyłonienia się social sciences (obok human sciences) 2) szczególne okoliczności historyczne w Polsce i krajach sąsiednich (stalinizm). Powstanie nauk społecznych było objawem zmian zachodzących w naukach o człowieku od poł. XIX w., wskutek których a) straciły one charakter czysto teoretyczny, stosując na coraz większą skalę metody empiryczne b) nabrały znaczenia praktycznego jako element polityki, polityki społecznej i gospodarczej, manipulacji ideologicznej. W okresie stalinowskim zadania instrumentalne na rzecz nowej władzy zepchnęły na margines funkcje humanistyczne wiedzy naukowej. Następnie S. Amsterdamski podkreślił, że z reguły poszczególne propozycje klasyfikacyjne są uwarunkowane nie tylko przez teoretyczne poglądy na naukę, ale i przez czynniki pragmatyczne, lokalne, osobiste, a nawet finansowe. Słabości klasyfikacji płyną też stąd, że ich autorzy biorą za punkt wyjścia stan zastany (to, co aktualnie jest uznane za naukę). Jest to niesłuszne m. in. z tego względu, że w sytuacji gdy określenia „nauka” „mobilizuje, ludzie uprawiający rozmaite, nawet ciekawe, płodne i użyteczne umiejętności (jak np. rybołówstwo), mają skłonność do traktowania ich jako dyscypliny naukowe.

Stan chaosu w teoretycznych klasyfikacjach i stosowanych w praktyce podziałach nauk jest zresztą nieunikniony i niemożliwy do usunięcia.

Z innych wypowiedzi odnotujmy, że H. Horodyska mówiła o emancypacji dialektologii jako odrębnej dyscyplinie naukowej, B. Jaczewski o instytucjonalnej integracji nauk w ramach francuskiego CNRS (program „Człowiek i Społeczeństwo”), W. Rolbiecki o francuskim wariacie narodzin nauk społecznych (podział na nauki moralne i polityczne), a J. Skarbek o wartości podziału nauk na monotetyczne i idiograficzne jako pomocy w badaniu przemian nauki w XIX i XX w.

Jan Kozłowski
(Warszawa)

ZEBRANIE NAUKOWE ZAKŁADU HISTORII NAUK PRZYRODNICZYCH

W dn. 30 stycznia 1989 r. w siedzibie Instytutu Historii Nauki Oświaty i Techniki PAN w Pałacu Staszica odbyło się seminarium naukowe pt. *500-tna rocznica odkrycia Przylądka Dobrej Nadziei przez Portugalczyków*. Inicjatorami posiedzenia byli prof. Janina Klawe — Kierownik Katedry Iberystyki i prof. Józef Babicz — IHNOiT. Była to odpowiedź polskich historyków na zaproszenie Portugalskiego Prezydium Rady Ministrów przesłanego władzom Polskiej Akademii Nauk, do wzięcia udziału w obchodowym na skalę światową jubileuszu portugalskich odkryć geograficznych. Uczestniczką obchodów w Portugalii była prof. J. Klawe.

W seminarium wzięło udział ok. 30 osób, w tym Ambasador Portugalii w Polsce dr Luis Nuno de Menezes Cordeiro oraz były Ambasador Polski w Portugalii i krajach Ameryki Południowej o kulturze portugalskiej Wojciech Chabasiński.

Obrady otworzył prof. J. Babicz nakreślając podstawowe zadania stojące przed historykami epoki wielkich odkryć geograficznych. Mówił o problemie recepcji wiedzy antycznej, przez środowiska ówczesnych żeglarzy, o geograficznej empirii, to jest konfrontowaniu doświadczeń żeglarskich z danymi przyrodniczo-geograficznymi przekazanymi przez starożytność i średniowiecze, o rzeczywistych impulsach i motywach podróży.

W pierwszym referacie prof. Wiktor Grygorenko z Katedry Kartografii UW przedstawił 6 tomowe dzieło *Portugaliae Monumenta Cartographica* przygotowane przez znakomitych historyków kartografii Cortesão Armando i Toixeiro da Mota Avelino wydane w Lizbonie w 1960 r. koncentrując się na charakterze map i ich dokładności. Szczególne zainteresowanie wzbudził wydany w II tomie na kartach 170-179 atlas rękopiśmienny Diego Homena z 1565 r., którego posiadaczem był członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk Józef Sierakowski, a który obecnie jest własnością Biblioteki Publicznej im. Sołtykowa Szcziedrina w Leningradzie. Załączony do faksymilowych map atlasu tekst wyjaśnia pochodzenie i losy tego dzieła.

W referacie pt. *Bartolomeu Dias a podróż Krzysztofa Kolumba* prof. Janina Klawe — wybitna znawczyni literatury historycznej doby Renesansu — przedstawiła spór jaki toczą historycy wokół narodowości Kolumba i podjęła próbę udowodnienia tezy o jego portugalskim pochodzeniu, opierając się na analizie dawnych opracowań na temat Kolumba. Przedstawiła ponadto pracę historyka portugalskiego Augusta de Mascarenhas Barreto *O Portuquês Cristóvão Colombo agente secreto do Rei Dom João II* (Portugalczyk K. Kolumb — tajny agent króla Jana II) wydaną w 1988, który udokumentował tę tezę opierając się o rozliczne materiały.